

DE PHENIX FOUNDATION

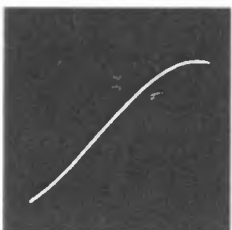

Eindverslag

Ronde Tafel Conferentie Marokko

Gehouden in het kader van het werkbezoek van de
Marokkaanse Minister van Cultuur, Mohamed Achaari.

Dinsdag 11 juni 2002
15.00 – 19.00 uur
Nederlands Architectuurinstituut, Rotterdam

Op verzoek van het Ministerie van OCenW ontwikkeld en
uitgevoerd door De Phenix Foundation i.s.m. SICA.

Voorwoord

Voor u ligt het verslag van de Ronde Tafel Conferentie met als thema culturele samenwerking en uitwisseling tussen Marokko en Nederland, die plaatsvond op 11 juli 2002 in het Nederlands Architectuur Instituut Rotterdam.

In februari van dit jaar bezocht staatssecretaris Rick van der Ploeg Marokko, waarbij een gemeenschappelijke verklaring werd ondertekend door de Marokkaanse Minister van Cultuur, de heer Mohamed Achaari, en de heer Van der Ploeg. In die verklaring zijn intenties opgenomen tot samenwerking tussen Nederland en Marokko op het gebied van kunst en cultuur. In juni 2002 bracht de heer Achaari vervolgens een bezoek aan Nederland. In het kader van dat bezoek werd, op verzoek van het Ministerie van OCenW, door De Phenix Foundation in samenwerking met de Stichting Internationale Culturele Activiteiten (SICA), de Ronde Tafel Conferentie georganiseerd.

Doel van de conferentie was het nader definiëren van de kaders zoals die in de genoemde verklaring zijn opgetekend. Daartoe is een representatieve selectie van ca. 20 vertegenwoordigers uit de Nederlands-Marokkaanse kunstsector uitgenodigd om in gesprek te treden met de Marokkaanse minister en de Nederlandse, inmiddels demissionaire, staatssecretaris.

Dit verslag bevat niet alleen het verslag van de conferentie van 11 juni. Het bevat ook een beknopte weergave van de voorbereidende bijeenkomsten en gesprekken met deskundigen en vertegenwoordigers uit het culturele veld. Deze bijeenkomsten en gesprekken werden door Phenix en de SICA georganiseerd om een agenda voor de conferentie te kunnen samenstellen die inhoudelijk verantwoord en representatief was. Tevens treft u in de bijlage de lijsten aan met genodigden en actieve sprekers aan tafel, alsmede de Nederlandse vertaling van de gemeenschappelijke verklaring.

Duidelijk moge zijn dat dit verslag de ervaringen, meningen en aanbevelingen verwoordt zoals die bij de verschillende gelegenheden door de diverse betrokkenen naar voren zijn gebracht. De opmerkingen in het verslag weerspiegelen dus niet noodzakelijkerwijs de mening van de organiserende instellingen, De Phenix Foundation en de SICA.

Wij kijken zelf met veel plezier terug op de voorbereidende bijeenkomsten en gesprekken, én een zeer geslaagde conferentie.

Ariëtte Kasbergen
Beleidsmedewerker Phenix Foundation

Inez Boogaarts
Directeur SICA

Ronde Tafel Conferentie Marokko

Gehouden in het kader van het werkbezoek van de Marokkaanse Minister van Cultuur, Mohamed Achaari.

Dinsdag 11 juni 2002 - 15.00 – 19.00 uur
Nederlands Architectuur Instituut Rotterdam

Op verzoek van het Ministerie van OCenW ontwikkeld en uitgevoerd door De Phenix Foundation i.s.m. Sica.

Inleiding

Op 6 juni 2002 is op verzoek van het ministerie van OCenW een Ronde Tafel Conferentie gehouden, waarbij de Marokkaanse minister voor Cultuur, Mohamed Achaari, en de (demissionaire) Nederlandse staatssecretaris voor Cultuur, Rick van der Ploeg, in gesprek traden met het Nederlandse kunstenveld.

Het uitgangspunt van deze conferentie was:

- te onderzoeken hoe internationale samenwerking en uitwisseling tussen Marokko en Nederland op het gebied van kunst en cultuur gerealiseerd worden en kunnen worden;
- tot een nadere invulling en uitwerking te komen van in februari 2002 in Marokko geformuleerde kaders, verwoord in een gemeenschappelijke verklaring die de beide bewindslieden tijdens een werkbezoek van de Nederlandse staatssecretaris hadden ondertekend
- zo mogelijk tot concrete aanbevelingen met betrekking tot uitwisseling en samenwerking tussen Nederland en Marokko te komen.

De inhoudelijke ontwikkeling en de productie van deze Ronde Tafel Conferentie werden op verzoek van het ministerie van OCenW georganiseerd door de Phenix Foundation, waarvan een vertegenwoordiger had deelgenomen aan het werkbezoek van de staatssecretaris aan Marokko, in samenwerking met de Stichting Internationale Culturele Activiteiten (SICA).

Het voortraject

Inleiding

Gedurende de maand voorafgaand aan de conferentie vond een intensief voortraject plaats, waarbij zoveel mogelijk instellingen en personen en vooral ook representanten van de Marokkaanse gemeenschap in Nederland werden betrokken. Omdat er niet een organisatie of persoon is die zich specifiek met dit onderwerp bezighoudt, werd een ad hoc redactiecommissie van (ervarings)deskundigen uit het veld samengesteld, die in twee bijeenkomsten de conferentie inhoudelijk voorbereidde. Daarnaast werden er twee werkbijeenkomsten georganiseerd met representanten van het veld. Doel hiervan was om in kaart te brengen wat er al gebeurt op het gebied van samenwerking en uitwisseling tussen Marokko en Nederland, hoe dat gebeurt, wat succesfactoren en wat belemmeringen zijn, welke oplossingsstrategieën worden aangewend en waar mogelijkheden en concrete aanbevelingen liggen. Bij deze werkbijeenkomsten waren twee keer een vijftiental kunstenaars, makers, initiatiefnemers en academici en vertegenwoordigers van fondsen, instellingen en de overheid aanwezig. Middels een werkbezoek van mevrouw Souad Rezok, directeur kunsten bij het Marokkaanse ministerie van Cultuur, deed Marokko mee aan de voorbereiding van de conferentie. Ook werden er individuele gesprekken met ter zake kundige personen en instellingen gehouden, en ten slotte konden deelnemers aan de conferentie bij aanmelding nog inhoudelijke suggesties doen.

Om het voortraject en de conferentie zoveel mogelijk op elkaar te laten aansluiten, werd één voorzitter voor alle bijeenkomsten gezocht en gevonden in de persoon van journalist Mustafa Oukbih.

De redactiecommissie

In een eerste vergadering van de redactiecommissie werd het kader van de conferentie besproken en bepaald. Vastgesteld werd dat het veld baat moest hebben bij deze conferentie, vooral het deel dat zich al met culturele uitwisseling met Marokko bezighoudt. Daarbij moest het nadrukkelijk gaan om samenwerking en uitwisseling in kunsten en productie, en niet om een eenzijdige presentatie van Nederlandse cultuur in Marokko of om alleen maar uitwisseling van cultureel erfgoed. Omdat de Marokkaanse bevolking in Nederland grotendeels uit het noorden van Marokko afkomstig is, werd ervoor gekozen om zich vooral op het Noorden te richten, en niet alleen op de grote steden. Bovendien sprak men de wens uit het gesprek zoveel mogelijk op concrete voorbeelden te baseren.

Omdat de redactiecommissie een grote opkomst verwachtte en men toch voldoende diepgang in de discussie wilde brengen, werd besloten om in het eerste deel van de conferentie een kleinere selectie representanten uit het veld met beide bewindslieden in discussie te laten treden. Daarna, in het laatste half uur, zouden toehoorders de gelegenheid krijgen hierop te reageren.

Door de redactiecommissie werd een aantal kernpunten bepaald, waarover men in de werkbijeenkomsten met elkaar van gedachten kon wisselen. Centraal hierin stond wat in de bestaande samenwerking en uitwisseling tussen Marokko en Nederland

succesfactoren en belemmeringen zijn en welke conclusies en aanbevelingen hieruit vallen te destilleren.

Om zoveel mogelijk betrokkenen te bereiken – de Nederlandse kunstsectoren, de Marokkaanse kunstsectoren en de Marokkaanse gemeenschap in Nederland – besloot men de conferentie onder de aandacht te brengen via de media, vooral ook via de media die zich op migranten richten. Ook werd er op de websites van de Phenix Foundation en van de SICA informatie gegeven.

De tweede vergadering van de redactiecommissie vond plaats na de twee werkbijeenkomsten. Op grond van wat er tijdens de werkbijeenkomsten was besproken, werd de conferentie inhoudelijk definitief voorbereid.

De werkbijeenkomsten

Voorwaarden voor succes

In de werkbijeenkomsten kwam diverse keren tot uiting dat de allereerste voorwaarde voor succes de bereidheid en de wens tot samenwerking bij beide partijen is. Zowel in Nederland als in Marokko moet men overtuigd zijn van het nut van samenwerking en uitwisseling op het gebied van kunst en cultuur. De vraag kwam op of men in Marokko wel in Nederlandse cultuur is geïnteresseerd. Nederland is voor Marokko een klein land en gezien het koloniale verleden is men eerder geneigd zich op Frankrijk te richten. Het Nederlandse herkomstlandenbeleid richt zich op een Nederlands belang en in die zin lijkt de behoefte aan uitwisseling enigszins eenrichtingsverkeer. Anderzijds zou Nederland in Marokko een behoefte kunnen wekken, bijvoorbeeld door bezoeken van succesvolle Marokkaanse Nederlanders naar Marokko te organiseren, door boeken van Marokkaans-Nederlandse auteurs in het Arabisch te laten vertalen en door een educatief kunst- en cultuuraanbod op Marokkaanse scholen te ontwikkelen.

Tijdens de werkbijeenkomsten werd ook gewezen op diverse succesvolle samenwerkingsprojecten die er op cultureel gebied al zijn geweest. De wens tot samenwerking bestaat wel degelijk, ook in Marokko. Internationaal cultuurbeleid staat ook daar hoog op de agenda. Juist op grond van de ervaring die al is opgedaan, zou het dan ook goed zijn als het veld voortaan – meer dan nu het geval is geweest – bij de voorbereiding van werkbezoeken wordt betrokken.

Belemmeringen: beleid en financiering

Uitwisseling en structurele samenwerking worden bemoeilijkt door gebrek aan politieke continuïteit, beleid en subsidies, zowel in Nederland als in Marokko. In Marokko worden organisaties vaak direct aangestuurd door de overheid. In Nederland is dat anders georganiseerd. Daar ontbreken duidelijke beleidskaders, waardoor continuïteit en structurele uitwisseling moeilijk te realiseren zijn. Door het ontbreken van duidelijk beleid verloopt de communicatie tussen veld en overheid traag en onduidelijk, waardoor men eerder geneigd is zelf het initiatief tot samenwerking en uitwisseling te nemen, met gelijkwaardige partners. Een politiek draagvlak is echter noodzakelijk, omdat dat zich in middelen en soms zelfs in faciliteiten vertaalt. Wanneer er beleid wordt geformuleerd, kunnen de fondsen dit vervolgens uitvoeren. Nu zoeken organisaties of individuele kunstenaars vaak zelf de financiering bij elkaar voor hun eigen initiatieven. Projecten zijn dan moeilijker te continueren, omdat

structurele subsidie ontbreekt. Vooral voor kleine organisaties is dit een flinke belemmering. Structurele subsidies zijn een voorwaarde om samenwerkingsverbanden te bestendigen. Projectfinanciering alleen leidt vaak tot marginalisering en laat te weinig ruimte voor professionalisering.

De financieringsstructuur in Marokko is anders dan die in Nederland. Structurele subsidies op het gebied van kunst en cultuur zijn in Marokko een relatief nieuw fenomeen. In Nederland daarentegen weet men de beschikbare middelen niet altijd te vinden en kennen bestaande subsidieregelingen beperkende criteria. De HGIS eist bijvoorbeeld een bijdrage uit het partnerland, hetgeen niet altijd haalbaar blijkt te zijn. Bij de Nederlandse fondsen is niet altijd voldoende kennis in huis over kunst en cultuur in Marokko, waardoor de beoordeling of een project voor subsidie in aanmerking komt, tekort kan schieten.

Belemmeringen: ongelijkheid, beeldvorming en praktische problemen

Behalve de financiële ongelijkheid zijn er ook grote verschillen tussen Nederland en Marokko als het gaat om de kunstinstellingen. In Marokko wordt er minder binnen samenwerkingsverbanden gedaan, waardoor het leggen en continueren van contacten bemoeilijkt wordt. In Nederland hebben culturele organisaties zich meer kunnen professionaliseren en inhoudelijk hebben ze meer autonomie dan in Marokko. Wat in Marokko geïnstitutionaliseerd is, is vaak de elitaire bovenlaag. Ook het publiek dat hiermee wordt bereikt, behoort vaak tot een kleine elite. Niet-gouvernementele organisaties zijn minder zichtbaar. Wat ontbreekt is een instituut dat zich specifiek op internationale uitwisseling van kunst en cultuur richt en dat mogelijkheden hiertoe in kaart brengt, initiatieven en instellingen met elkaar verbindt en activiteiten ondersteunt.

De beeldvorming over Marokko is in Nederland eenzijdig. Er is bijvoorbeeld weinig bekend over de culturele diversiteit in Marokko. Over het algemeen heeft men een folkloristisch, traditioneel beeld. Dit stimuleert de belangstelling voor Marokkaanse kunst en cultuur niet. Omgekeerd zijn Nederland en het Nederlandse aanbod in Marokko niet zo bekend en blijven geslaagde uitwisselingsprojecten teveel op zichzelf staan.

Praktische problemen doen zich voor op het gebied van het aanvragen van visa en werkvergunningen. In Nederland is niet iedereen op de hoogte van de bestaande versnelde procedure voor kunstenaars en academici. In Marokko lijkt het beleid enigszins willekeurig te zijn: een kunstenaar moet zich weten te presenteren en goed voorbereid zijn.

Conclusies en aanbevelingen voortraject

Er bestaat behoefte aan continuïteit en structurele samenwerking, zowel in Nederland als in Marokko. Om dit te kunnen realiseren, zijn duidelijke beleidskaders en een politiek draagvlak belangrijk, met hieraan gekoppeld structurele financiële middelen. Wellicht zou er een onafhankelijk fonds voor uitwisseling moeten komen, waar Nederland en Marokko beide aan bijdragen. Als er vanuit Marokko betrokkenheid is, zal de Marokkaanse overheid eerder bereid zijn tot medefinanciering. Bij gebrek aan financiële middelen kan er ook financiering in natura plaatsvinden, zoals accommodatie en repetitieruimte.

Groepen die al contacten en samenwerkingsverbanden met Marokko hebben, moeten gesteund en gestimuleerd worden. Om financiering uit Marokko te regelen, zijn persoonlijke contacten belangrijk. Om te weten waar men zich voor financiering moet vervoegen en om culturele organisaties te kunnen vinden, zou er een centraal punt in Marokko moeten komen waar inventarisatie van het culturele veld plaatsvindt (van zowel gouvernementele als niet-gouvernementele organisaties) en waar men voor informatie terecht kan. In samenwerking met de cultureel attachee die in de Nederlandse ambassade in Marokko is gevestigd, zou deze persoon of instelling zorg kunnen dragen voor de gewenste continuïteit en structuur in de samenwerking en uitwisseling op het gebied van kunst en cultuur. Behalve een culturele functie zou dit instituut ook een educatieve roeping kunnen hebben. Als er een dergelijke persoon of organisatie komt, moet er nagedacht worden over de plaats van vestiging en dient men zich niet alleen op de grote steden te richten.

Ook in Nederland is inventarisering van geslaagde uitwisselingsprojecten belangrijk. Nu zijn er verschillende organisaties die op individueel niveau samenwerkings- en uitwisselingsrelaties zijn aangegaan. Van hun ervaring en netwerken zou meer gebruik gemaakt kunnen worden. Overigens wordt er binnen de Nederlandse instituten al het een en ander aan inventarisatie gedaan, met name op het gebied van intercultureel erfgoed. De culturele vertegenwoordiging van Marokko in Nederland zou kunnen worden versterkt middels een aanspreekpunt in de ambassade of binnen een organisatie.

Praktische problemen bij het aanvragen van visa en werkvergunningen komen met enige regelmaat aan de orde bij SICA. Dit najaar worden er twee workshops over georganiseerd.

Wat het punt van ongelijkheid betreft, is het zaak zich juist in de verschillen tussen beide landen te verdiepen en dit niet als negatieve factor te ervaren. Het verschil in kunstbeleving kan ook juist een stimulans zijn. Het is uiteindelijk de bedoeling dat iedereen – kunstinstellingen, publiek en overheid – er beter van wordt en dat internationale uitwisseling de integratie van de verschillende culturen bevordert.

Om de bestaande beeldvorming over Marokkaanse kunst en cultuur te veranderen, moet er behalve uitwisselingsprojecten ook betere informatie komen en dienen culturele activiteiten bij verschillende doelgroepen onder de aandacht te worden gebracht. Inspelen op hedendaagse ontwikkelingen, zoals in de mode, de media en op internet, is hierbij belangrijk. Als Marokko meer wordt betrokken bij Nederlandse evenementen, wordt het Marokkaanse publiek in Nederland eerder bereikt. Omgekeerd zou het goed zijn als er meer initiatieven uit (Marokkaans) Nederland in Marokko komen, om zo samenwerking te stimuleren. Bovendien zou een ‘omgekeerd bezoekersprogramma’ (Nederlanders naar Marokko) zinvol kunnen zijn.

Ten slotte: er zou in kaart gebracht moeten worden welke commerciële ‘cultureel ondernemers’ zich met Marokko bezighouden en hoe dat omgekeerd in Marokko is geregeld.

De aanmeldingsformulieren

Via de aanmeldingsformulieren voor de conferentie kwam een aantal opmerkingen en suggesties binnen die ook werden meegenomen in de voorbereiding van de

conferentie. Deze sloten grotendeels aan op wat er in de werkbijeenkomsten aan de orde was gekomen.

De behoefte aan continuïteit en structurele samenwerking werd genoemd, met daaraan gekoppeld het belang van het onderhouden van de dialoog en de bemoeienis hiermee van terzake kundigen. Ook werd gewezen op het belang van de media en de marketing en promotie van de culturele betrekkingen tussen Nederland en Marokko, en werd de wens uitgesproken om de Marokkaanse cultuur ook in zijn bredere, Arabisch-islamitische perspectief te bezien. Verder verzocht men ook aandacht te besteden aan de positie van niet-gouvernementele organisaties in Marokko. Er werd een aantal bestaande projecten genoemd, zoals 'Project Khaïma', waarbij gewerkt wordt aan een grootschalig Marokkaans cultureel centrum in Rotterdam, 'Le Midi', waarbij mediterrane bouwstijl en architectuur zijn geïntroduceerd in een nieuwbouwproject in Rotterdam, en 'La Maison du Maroc' met een Marokkaans museum. Tevens was er een voorstel om (Marokkaanse) beeldende kunstenaars uit Nederland en Marokko een aantal weken gezamenlijk te laten werken, met daaraan gekoppeld een tentoonstelling van de resultaten.

De conferentie

Inleiding

Dankzij het intensieve voortraject bestond er grote belangstelling voor de conferentie. Voor een goed gevulde zaal met toehoorders spraken de Marokkaanse minister van Cultuur, de heer Mohamed Achaari, en de (demissionaire) Nederlandse staatssecretaris van Cultuur, de heer Rick van der Ploeg, met achttien vertegenwoordigers van het veld. Hiervan waren de meesten ook bij een van de werkbijeenkomsten betrokken geweest.

De heren Van der Ploeg en Achaari wezen beiden in een inleidend woord op het belang van culturele diversiteit en begrip voor culturele identiteit. Ze benadrukten dat structurele samenwerking tussen Nederland en Marokko een bijdrage kan leveren aan wederzijds begrip voor elkanders culturen.

Vervolgens kwam een aantal thema's dat in de werkbijeenkomsten was besproken aan de orde, gekoppeld aan concrete voorbeelden uit de praktijk. De bewindslieden gaven hierop hun reactie.

Belemmeringen: beleid, financiering en praktische problemen

Het belang van *financiering* werd geïllustreerd door het voorbeeld van het Onafhankelijk Toneel in Rotterdam. De continuïteit in hun samenwerking met een Marokkaans gezelschap is vooral te danken aan de steun van de Nederlandse overheid en lokale overheden in Marokko. Om hun wens tot uitbreiding van de samenwerkingsverbanden te realiseren, is het continueren van deze steun van essentieel belang. Het is echter niet duidelijk of er in Marokko *beleid* is om dit soort samenwerking structureel te ondersteunen.

Vertegenwoordigers van de Stichtingen El Hizjra en Al Kantara vertelden beiden dat ze tot nu toe zelf, dus zonder samenwerking met de overheid, het initiatief tot contacten en samenwerking hebben genomen. Een poging van de Stichting Al Kantara tot samenwerking met de Marokkaanse ambassade verliep niet zoals gewenst. De Stichting El Hizjra ontmoette op *praktisch* gebied problemen, zoals het aanvragen van een visum.

Er werd nogmaals benadrukt dat structurele subsidies een voorwaarde zijn voor duurzame samenwerking, en dat hierbij oog moet zijn voor kleinere organisaties die niet zelf kunnen investeren.

Stedenbanden zouden beter benut kunnen worden. Velen zijn niet op de hoogte van de relaties tussen steden in Nederland en Marokko.

Reactie bewindslieden: de heer Achaari vertelde dat er in Marokko inmiddels een fonds bestaat voor toneel en scenarioschrijvers, dat structurele subsidie van de overheid zal krijgen. De situatie in Marokko is aan het veranderen en men streeft naar heldere betrekkingen tussen overheid en het culturele veld. Men dient zich in Nederland echter wel te realiseren dat Marokko hier niet zoals Nederland een traditie in heeft.

De heer Van der Ploeg speelde de bal terug naar het veld. Hij is van mening dat continuïteit niet alleen een taak van de overheid is en dat het veld zelf met initiatieven moet komen. De ervaring die is opgedaan bij samenwerkingsprojecten met Marokko moet bij organisaties als de Phenix Foundation en de SICA worden verzameld en doorgegeven. Daarnaast noemde de heer Van der Ploeg zijn voornemen een steunpunt in Marokko uit te proberen, in samenwerking met de huidige cultureel attaché op de ambassade. Hij nodigde het veld uit met voorstellen te komen, ook voor mogelijke samenwerkingsprojecten die bijvoorbeeld voor financiering via de HGIS-regeling in aanmerking zouden kunnen komen.

Belemmeringen: wederzijdse ongelijkheid en beeldvorming

Ook deze – in de werkbijeenkomsten uitvoerig besproken – thema's werden aan de hand van concrete voorbeelden ter tafel gebracht. Hierbij kwam vooral naar voren hoe belangrijk uitwisseling in dit opzicht is, met daaraan gekoppeld het leggen en onderhouden van contacten en het vinden van financiële ondersteuning.

Het voorbeeld van kunstenaar Said Mahrouf, die de aanvankelijke weerstand tegen zijn moderne-kunstexpositie zag omslaan in positieve reacties, bewijst dat *beeldvorming* doorbroken en behoefte gewekt kan worden. Het voorbeeld van Mimoun Himmit (*Mobiliteit in Muziek*) illustreerde dat positieve beeldvorming versterkt kan worden door het werken met jongeren 'in de wijk'. Myriam Sahraoui (programmamaker NPS) benadrukte dat beeldvorming moeilijk te beïnvloeden is door televisie en dat uitwisseling belangrijk is om de culturele rijkdom van Marokko uit te dragen.

Reactie bewindslieden: de heer Achaari beaamde het belang van uitwisseling en verklaarde dat Marokkaanse jongeren midden in de wereld staan en graag kennis maken met andere culturen. Hij juicht het toe als jonge Marokkaanse kunstenaars uit Nederland hun werk in Marokko komen tonen. Kleinere initiatieven, zoals het werken 'in de wijk', kunnen door lokale overheden financieel ondersteund worden. Marokko moet een inhaalslag maken met manifestaties en kleinere initiatieven, en in het kader daarvan riep de minister iedereen uit het veld op hieraan mee te helpen.

De heer Van der Ploeg vulde aan dat eenzijdige beeldvorming vaak te maken heeft met gebrek aan kennis over andere culturen. De dubbele identiteit van veel Nederlanders is terug te zien in diverse culturele ondernemingen. De heer Van der Ploeg benadrukte nogmaals dat deze ondernemingen zelf het initiatief voor samenwerking en uitwisseling moeten nemen en moeten blijven aangeven wat de belemmeringen zijn. Hoe meer stemmen uit het kunstenveld klinken hoe meer resultaat geboekt kan worden bij het oplossen van voorkomende problemen.

De *ongelijkheid* tussen Nederland en Marokko uit zich behalve op het gebied van financieringsmogelijkheden en institutionalisering ook op het gebied van kwaliteitsnormen. In Marokko hebben kunstenaars minder faciliteiten om zich te ontwikkelen. Er werd aan tafel op gewezen dat men ook moet leren kijken naar cultuuruitingen die anders zijn dan men gewend is. Om kwaliteit te herkennen heeft men een zekere voorkennis nodig. Het overbrengen hiervan zou onderdeel van culturele uitwisseling moeten zijn.

Aanbevelingen

Net als tijdens de werkbijeenkomsten werd er bij de conferentie gepleit voor één loket. Nu is het zowel in Nederland als in Marokko moeilijk om de overheidsdrempel te nemen en ontbreekt het in beide landen aan een centraal punt waar men wegwijs gemaakt kan worden in het culturele veld en geholpen kan worden met ervaringen en netwerken van anderen. Er werd in dit verband op gewezen dat ook samenwerking op overheidsniveau goed zou zijn, en dat het uit dat oogpunt bezien jammer was dat er geen vertegenwoordigers van het ministerie van Buitenlandse Zaken bij de conferentie aanwezig waren. Ook werd de mogelijkheid van algemene informatievoorziening via een website geopperd.

Reactie bewindslieden: de heer Achaari wees erop dat er in Marokko voldoende mogelijkheden zijn voor informatieoverdracht via internet en dat er al zeer veel aanbod van informatie is. Het is, zei hij, vooral belangrijk om de continuïteit te waarborgen, zodat de kwaliteit in internationale uitwisseling en samenwerking kan toenemen. Hiervoor zijn initiatieven uit het veld gewenst.

De heer Van der Ploeg onderschreef dit: hij wil graag initiatieven op het gebied van culturele diversiteit stimuleren, maar dan moeten ze wel uit het veld komen. Er is in de afgelopen periode te weinig subsidie aangevraagd!

Bijdragen uit de zaal

Na het Ronde Tafel-gesprek was er voor het publiek gelegenheid deel te nemen aan het gesprek. Hierbij brachten toehoorders verschillende punten naar voren:

- Nederlandse culturele organisaties moeten meer aandacht besteden aan de verscheidenheid aan talen, culturen en religies binnen Nederland;
- Marokkaanse organisaties moeten meer initiatief tonen om tot samenwerking en uitwisseling te komen;
- In Nederland is er, naast overheidsfinanciering, een toename van financiering door het bedrijfsleven zichtbaar. De situatie hier is niet te vergelijken met Marokko: in Marokko zijn veel minder overheidsmiddelen beschikbaar en bijdragen uit het bedrijfsleven komen er pas schuchter op gang;
- In 2005 worden 400 jaar diplomatieke betrekkingen tussen Marokko en Nederland gevierd. Dat is een uitstekende aanleiding om de samenwerking te intensiveren, zodat er in dat jaar ook veel wederzijdse aandacht aan elkanders kunst en culturen kan worden besteed;
- Film is in Marokko een onderbelichte discipline. Het zou goed zijn als er op dit gebied een opleiding komt en als de overheid zich er sterk voor maakt dat ook vrouwen zich hierin kunnen ontwikkelen;
- Internationale samenwerking in het kunstonderwijs zou uitgebouwd en gestructureerd moeten worden;
- Architectuur is een goed, tastbaar middel om culturele diversiteit tot uitdrukking te laten komen;
- Er moet niet vergeten worden dat er in Marokko verschillende culturen bestaan.

Conclusies

Het doel van de conferentie, namelijk bespreken hoe internationale samenwerking en uitwisseling tussen Marokko en Nederland op het gebied van kunst en cultuur gerealiseerd wordt en kan worden, om zo mogelijk tot concrete aanbevelingen met betrekking hiertoe te komen, is ruimschoots verwezenlijkt. Succesfactoren en belemmeringen zijn uitgebreid aan de orde geweest en aan de hand van concrete voorbeelden toegelicht. Dankzij het intensieve voortraject zijn veel sleutelfiguren en -organisaties bereikt én betrokken.

De bewindslieden, de heren Achaari en Van der Ploeg, hebben in aanvulling op de verklaring die zij in februari 2002 in Marokko hebben ondertekend, hun intentie en bereidheid tot overheidsbijdrage aan culturele uitwisseling en samenwerking uitgesproken. In Marokko ziet men het belang in van heldere betrekkingen tussen overheid en het culturele veld. Ook het belang van financiële ondersteuning is een punt van aandacht. Nederland zal bekijken in hoeverre een centraal steunpunt, bijvoorbeeld op de ambassade in Marokko, aan de behoefte aan één loket kan voldoen. In Nederland zelf moet het veld zorg dragen voor het bijeenbrengen van know-how.

Continuïteit is een voorwaarde voor professionalisering en kwaliteit in samenwerking. Het veld speelt hierin een belangrijke initiërende rol, terwijl de overheid een beleidsmatig en financieel draagvlak dient te bieden.

De praktijk heeft bewezen dat eenzijdige beeldvorming te doorbreken valt en dat wederzijdse belangstelling voor elkanders culturen in voldoende mate geprikkeld kan worden.

Follow up

Verslaglegging

Van alle voorbereidende bijeenkomsten (redactie en werkgroepen) zijn verslagen gemaakt die toegestuurd zijn aan de deelnemers van die betreffende bijeenkomsten. Deze verslagen, het verslag van de Ronde Tafel Conferentie zelf en alle los verzamelde informatie zijn door een professionele redacteur bewerkt tot leesbaar dossier en rondgestuurd aan alle aanwezigen bij de Ronde Tafel Conferentie en anderen die hebben aangegeven het verslag te willen ontvangen. Ten behoeve van de Marokkaanse minister, delegatieleden en andere belanghebbenden in Marokko is dit einddossier vertaald in het Frans en toegezonden.

Informatieverspreiding

SICA maakt een factsheet waarin de verzamelde concrete informatie wordt weergegeven (gecombineerd met de informatie die in hun Middellandse-Zee-bijeenkomst naar voren kwam) en verspreidt deze onder belanghebbenden. Phenix houdt middels mailingen, de nieuwsbrief en de website "het veld" op de hoogte van ontwikkelingen, relevante informatie e.d. met betrekking tot Marokko.

Ondersteuning nieuwe initiatieven in Nederland

Phenix informeert het in kaart gebrachte veld (zie namenlijst) over de advies- en ondersteuningsmogelijkheden, biedt daarbij actief aan om plannen te helpen formuleren en realiseren, inclusief ondersteuning en advisering op het gebied van fondswerving, productie, publiciteit e.d.;

Contactpunt

Sica en Phenix formuleren samen een voorstel voor het instellen van een cultureel contactpunt in Marokko en een voorstel over hoe vraag en aanbod bij elkaar gebracht kunnen worden.

Netwerk

Vele aanwezigen hebben naderhand aangegeven de Ronde Tafel Conferentie een heel goed initiatief te vinden. Zowel de inhoudelijke opzet werd gewaardeerd, alsook de kennisoverdracht die plaatsvond en last but not least de netwerkfunctie die ervan uit ging. Daarom overweegt Phenix om netwerkbijeenkomsten te gaan organiseren, bijvoorbeeld enkele keren per jaar. Deze zouden dan kunnen beginnen met een korte inleiding door een deskundige over een relevant thema. Daarna zou er volop gelegenheid moeten zijn om te netwerken, waarbij het nabespreken van het thema als catalisator kan werken.

Aanwezigen

Sprekers aan tafel

Mohamed Achaari	Minister van Cultuur en Communicatie Marokko
Han Bakker	Onafhankelijk adviseur en onderzoeker
Mahjoub Benmoussa	Schrijver, dichter, acteur
Jeanneke den Boer	Directeur Rasa Utrecht
Inez Boogaarts	Directeur SICA
Ruus Breteler	Directeur Theater Zuidplein Rotterdam
Ricardo Burgzorg	Volksbuurtmuseum Den Haag
Mustapha Chraou	Succes Producties
Driss Dkhissi	Lid Marokkaanse delegatie
Khadija El Gour	Lid Marokkaanse delegatie
Martin van Ginkel	Directeur Fonds voor de Podiumprogrammering en Marketing
Mimoun Himmit	Mobiliteit in Muziek
Charlotte Huygens	Conservator Islamitisch Cultuurgebied Wereldmuseum Rotterdam
Ariëtte Kasbergen	Beleidsmedewerker De Phenix Foundation
Mustapha Oukbih (voorzitter)	Journalist
Rick van der Ploeg	Demissionair Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen
Myriam Sahraoui	NPS
Saïd Salhi	Stichting Marmoucha
Abderrazak Sbaïti	Stichting El Hizjra
Peter Schreiber	Ministerie van OCenW
Mohammed Sghir	Stichting Al Kantara
Gerrit Timmers	Onafhankelijk Toneel
Pieter Zeeman	Fonds voor de Podiumkunsten/Fonds voor de Amateurkunst

Overige genodigden

Adraoui	N.	Stg. Al Jist
Ahnami	N.	E-couple Internet Services
Alkens	J.	De Ijsbreker
Amhali	N.	Grünveld Theaterproducties/ B-Ennik
Arp	B.	Stg. Albarica
Azaay	M.C.V.R	Het open Praathuis
Bakker	H.	Zelfstandig adviseur, onderzoeker
Bakker	M.	Directeur Africa in the Picture
Beksky	Aaron	Directeur Nai
Belahcen	F.	Wereldmuseum Rotterdam
Beliën	J.	BAF, Bureau d'Arts sans Frontieres
Benfaidoul	A.	Talebcherche Midi
Benmrit	A.	Vereniging Afaaq
Bergen	T.	DWA- Kunst en Cultuur Gemeente Amsterdam
Bibi	M.	Stg. Alkantara
Bouchebchoub	F.	Kasba-Band (muziekgroep)
Brecht van Eyndhoven		DFCEU
Bremer	S.	
Chacha	M.	Stichting. Izaouran
Chato	A.	Marokkaanse Vereniging
Djebli	F.	
Duyves	M.	Stg. Alfaraba
Egmond		Nationaal Archief
El Ghalbzouri	A.	Studentenvereniging Eurabia
Elatik	F.	Stadsdeel Zeeburg
Elfadeli	M.	Volksbuurtmuseum
Engelen		
Faher	A.	MTNL
Filia	P.	Stichting De Luivaardvrouwen
Groenhuijsen	P.	Stg. De Luivaardvrouwe
Happe	E.	VSB Fonds
Harika	A.	Deelgemeente Noord
Hendriks	Sara	
Hermans	M.L.H.	Ministerie OC en W
Hoek	C.W.	Stichting Islamitische Kunst en Cultuur
Hoogland	J.	Universiteit Nijmegen
Houtvast	M.	Stut Theater
Houwen	I.	IICE
Idrissi	H.	SBWR
Ina	A.	
Jacobs	L.TH.J.M.	Ministerie van Buitenlandse Zaken
Kimpe	Roel	
Kolvenbach	F.	IFEA
Leeuw	R.	Ministerie OC en W/ Directie Cultureel Erfgoed
Leklye	A.	S.W.F. de Brug
Linden	N.	Raad voor Cultuur

Mabrouk	N.	Euromed Foundation for Intercultural Dialogue and Exchange
Mahrouf	Said	
Nijland	C.	Nederlandse Arabische kring
Nouinou	O.	E-couple Internet Services
Oulgout	A.	STOA/ Radio Holland Centraal
Pattiwaël	A.	A. Venue
Ravensberg	Lucien	Planet jr. Productions/ Wereld Kinderfestival
Rijbroek	Joris	Faculteit der Letteren/ Universiteit van Nijmegen
Sahib	M.	A. Venue
Salhi	A.	SBWR (Stichting Buitenlandse Werknemers Rijnmond)
Scholten	S.	Fonds voor de Podiumkunsten/Fonds voor de Amateurkunst
Schreve	F.	
Shatanawi	M.	Tropenmuseum
Spapens	A.	
Sprenger	R.	De Berenkuil
Thijssen	F.	
Timmers	Gerrit	Onafhankelijk Toneel
Traz	M.	Marokkaanse Vereniging
Ublal	M.	Marokkaanse Vereniging
Welschen	Saskia	Ministerie OC&W
Zakari	L.	Consulaat Generaal van Marokko

Pers

TV Radio Rijnmond
 Gaynews
 MTNL
 Rotterdams Dagblad
 Altahona
 Atlas Media

Werkvertaling van de Verklaring uitgebracht ter gelegenheid van het werkbezoek aan Marokko, 17 – 23 februari 2002

N.B Het in de Franse taal opgemaakte document vertegenwoordigt de enige officiële versie

---

Gemeenschappelijke verklaring

van de Staatssecretaris van OCenW, Rick van der Ploeg, Nederland

en

de Minister van Cultuur en Communicatie, Mohamed Achaari, Marokko

De Nederlandse Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, Rick van der Ploeg, heeft, op uitnodiging van de Marokkaanse minister van Cultuur en Communicatie, Mohamed Achaari, samen met een breed samengestelde delegatie een officieel bezoek gebracht aan Marokko van 17 tot 23 februari 2002.

Tijdens het bezoek hebben de Staatssecretaris en zijn delegatie bezoeken gebracht aan culturele instellingen, monumenten, en historische plaatsen in de steden Rabat, Meknès en Fès. Zij hebben ontmoetingen gehad met verantwoordelijken uit de culturele sector, kunstenaars, en vertegenwoordigers van verenigingen, stichtingen alsmede kunstenaars- en schrijversbonden in Marokko.

Het bezoek had tot doel een nieuw tijdperk in te luiden van de wederzijdse betrekkingen. Het cultureel akkoord dat in 1983 tussen het koninkrijk Marokko en het koninkrijk Nederland werd afgesloten diende als formeel kader voor de besprekingen. Beide partijen hebben tijdens de besprekingen tot uitdrukking gebracht welk bijzonder belang zij toekennen aan de culturele betrekkingen en de dialoog tussen de culturen in deze tijd van globalisering waarin de aandacht voor de economie het culturele overheerst.

De staatssecretaris heeft een uiteenzetting gegeven van het Nederlandse cultuurbeleid in de periode 2001-2004 ('cultuur als confrontatie') en hierbij vooral het accent op één van de prioriteiten van het cultuurbeleid gelegd, namelijk de culturele diversiteit. Hij heeft erop gewezen dat Marokko één van de prioriteitslanden is van het internationaal cultuurbeleid van Nederland. Hij wil bijzondere aandacht schenken aan de cultuur van de Marokkaanse gemeenschap in Nederland, die in zijn ogen voor haar ontwikkeling in belangrijke mate mede afhankelijk is van nauwe banden met de actuele culturele ontwikkeling in het land van herkomst.

In aansluiting hierop heeft de staatssecretaris gewezen op de belangrijke rol die de organisatie Migrantentelevisie Nederland (MTNL) zou kunnen spelen bij deze samenwerking. Hij heeft de wens van Nederland geuit om te beschikken over een collectie van kunst- en cultuurvoorwerpen uit Marokko, die als basis gebruikt zouden kunnen worden voor of een permanente of periodiek wisselende tentoonstellingen.

Daarnaast heeft de staatssecretaris gewezen op één van de basisprincipes van de Nederlandse overheid in de omgang met cultuur, te weten overheid op afstand: onafhankelijke instellingen en culturele verenigingen spelen een belangrijke rol bij de vormgeving en uitvoering van het Nederlandse cultuurbeleid.

Van zijn kant heeft de minister gewezen op de grondbeginselen van het Marokkaanse cultuurbeleid, te weten: het respecteren en bevorderen van de culturele diversiteit in Marokko, het beschermen en bevorderen van het cultureel

erfgoed, het ondersteunen en promoten van culturele activiteiten in verschillende uitdrukkingsvormen en het waarborgen van een zo breed mogelijke toegankelijkheid voor iedereen tot de cultuur.

In dit verband heeft hij de nadruk gelegd op de inspanningen die zijn gedaan in de sector erfgoed, de ondersteuning van het artistieke en creatieve proces, met name op het gebied van theater, de productie en het publieksbereik van literatuur en de steun aan bonden en andere actoren in de culturele sector.

De minister heeft erop gewezen dat Marokko een land is waar de helft van de bevolking uit jongeren bestaat. Dit stelt het ministerie voor grote uitdagingen ten aanzien van de culturele inrichting van het land en aanleg van een infrastructuur die de groeiende culturele behoeften van deze bevolking dient. Voorts heeft hij gewezen op de inspanningen die lokaal worden verricht en hij heeft daarbij opgemerkt dat de lokale samenleving in het kader van de decentralisatie, een steeds belangrijker rol zal krijgen op cultureel gebied.

In de loop van de discussie over hun cultuurbeleid, hebben de beide partijen het belang van respect voor culturele diversiteit en de waardevolle functie van een dialoog tussen de culturele gemeenschappen onderstreept. Beide hebben de wens uitgesproken aan de samenwerking tussen hun beider landen een nieuw impuls te willen geven.

Met het oog hierop hebben de beide partijen afgesproken hun betrekkingen voor al te richten op directe samenwerking tussen de publiekrechtelijke of particuliere instellingen die in beide landen actief zijn. Binnen de kaders van het nationale cultuurbeleid zullen zij hen zo veel mogelijk steun verlenen bij de ontwikkeling van gemeenschappelijke projecten en partnerschappen dan wel samenwerkingsverbanden die concreet, stevig en duurzaam zijn.

De Minister en de Staatssecretaris zijn overeengekomen hun samenwerking op de volgende drie terreinen te concentreren:

Erfgoed:

Er zal een werkgroep in het leven worden geroepen die met in achtneming van de geldende wetgeving in deze sector, de mogelijkheden zal onderzoeken voor het opzetten van een permanente expositie danwel wisselende tentoonstellingen van Marokkaanse cultuurgoederen in Nederland door middel van bruikleen of via de aankoop van collecties. De Minister en de Staatssecretaris zullen dergelijke initiatieven binnen hun nationale beleidskaders ondersteunen.

Hedendaagse kunsten:

De Minister en de Staatssecretaris hebben gesproken over de plaats die binnen de samenwerking dient toe te komen aan de hedendaagse kunsten of literatuur. Zij hebben in dit verband vooral gewezen op het belang van initiatieven van de in Nederland aanwezige gemeenschap van Marokkaanse afkomst en het voornemen benadrukt de dialoog tussen kunstenaars, schrijvers of culturele ondernemers/actoren op elke hun ter beschikking staande wijze te ondersteunen. Deze uitwisseling zou zich ook moeten richten op de hedendaagse uitvoering van klassieke meesterwerken.

Cultuureducatie:

De Staatssecretaris en de Minister hebben afgesproken samenwerking te ontwikkelen op het gebied van cultuureducatie en projecten gericht op jongeren. Een werkgroep van specialisten uit de beide landen zal de opdracht krijgen hiervoor concrete programma's en initiatieven ontwikkelen.

De Minister en de Staatssecretaris hebben kennis genomen van het feit dat in het jaar 2005 de vierhonderdste verjaardag van betrekkingen tussen hun beider landen zal worden herdacht en dat er nu reeds door verschillende personen en instellingen diverse culturele initiatieven worden ontplooid om dit belangrijke historische feit te herdenken.

Tegen de achtergrond van het open en vriendschappelijke karakter van hun bespreking dat kenmerkend was voor het bezoek spraken de Minister en de Staatssecretaris spraken hun volle vertrouwen uit in de verdere ontwikkeling van de culturele betrekkingen tussen hun landen.

Om aan de dialoog en de wens voor verdere afstemming een vervolg te geven zijn beide partijen overeen gekomen en tweede ronde van gesprekken te houden in Nederland met als doel de in Marokko gemaakte afspraken te vertalen in concrete acties. De Minister heeft derhalve een door de Staatssecretaris uitgesproken formele uitnodiging aanvaard om in juni 2002 een bezoek aan Nederland te brengen. Hij zal dan samen met de Staatssecretaris deelnemen aan een rondetafel bijeenkomst met vertegenwoordigers uit het culturele veld, waaronder met name vertegenwoordigers uit de Marokkaanse gemeenschap in Nederland.

De Staatssecretaris heeft de Minister bedankt voor de bijzonder hartelijke ontvangst die hem en de hem begeleidende delegatie ten deel was gevallen.

Getekend in 2 exemplaren,
Rabat, 22 februari 2002

Rick van der Ploeg,
Staatssecretaris van Onderwijs,
Cultuur en Wetenschappen,
Koninkrijk der Nederlanden

Mohamed Achaari,
Minister van Cultuur en Communicatie,
Koninkrijk Marokko